

3. Гоббс Т. Левиафан или материя, форма и власть государства церковного и гражданского: Пер. с англ. / Т. Гоббс – М.: Соцэкгиз, 1936. – 502 с.
4. Нерсисянц В. С. Философия права: Учебник для вузов / В. Нерсисянц. – М.: НОРМА-ИНФРА. М, 1998.– 652 с.
5. Рабінович П.М. Права людини та їх юридичне забезпечення. (Основи загальної теорії права та держави): Навч. посібник / П. Рабінович. – К., 1992. – 154 с.
6. Гомьен Д. Европейская конвенция о правах человека и Европейская Социальная Хартия: право и практика /Д. Харрис, Л. Зваак. – М.: Изд-во Московского независимого института международного права, 1995. – 598 с.
7. Кульчицкий В. С. Історія держави і права України / М. Настюк, Б. Тищик. – Львів: Фенікс, 1996. – 265 с.
8. Манов Г. Н. Теория права и государства / Г. Манов. – М.: БЕК, 1995. – 278 с.
9. Алексеев С. С. Теория права / С. Алексеев – М.: Юридическая литература, 1994. – 437 с.

УДК 340.1

Васецький В. Ю., к.ю.н., науковий співробітник,
Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України,
м. Київ, Україна

ІСТОРИЧНІ ТА ПРАВОВІ ПЕРЕДУМОВИ ВИНИКНЕННЯ МАГДЕБУРЗЬКОГО ПРАВА В КИЄВІ

Починаючи з XII ст. на європейському континенті утворилися міста, кожне з яких дуже швидко сформувало власну правову одиницю. Середньовічні міста виникали на землях королів, світських та духовних феодалів, які були зацікавлені в появі та розвитку міст саме на своїх територіях, адже ремісництво і торгівля давали чималі прибутки. Водночас спостерігається боротьба міст за власні права.

Навколо причин виникнення і розвитку середньовічних міст серед вчених відсутня єдність і досі точаться дискусії. Так, наприклад, згідно з «романістичною» теорією (Тьєрі, Гизо, Фюстель де Куланж, Савіньї) середньовічні міста були продовженням розвитку міст в пізній Римській імперії. Ці твердження базувалися на тому, що деякі міста виникли на терені давньоримських поселень, а середньовічний муніципальний устрій мав пряму наступність від римського. Проте, на нашу думку, ця теорія не є досконалою, оскільки в епоху Середньовіччя міста виникли також і там, де ніколи не було римських міст. Як зауважували Ейхгорн та Ніч, середньовічне місто виникло та отримало свій розвиток внаслідок феодальної вотчини, проте вотчинне право не сформувалося в окреме міське право. Прибічники «маркової» теорії (Мауер, фон-Белов)

виокремлюють місто з вільної сільської громади (марки), яка формує власні звичаї [1, с. 110].

Процес виникнення міст і розвиток міського права у державах Східної Європи, у тому числі на теренах роздробленої Русі, має свої особливості порівняно з цим процесом у феодальній Західній Європі, де він протікав значно швидше. На Русі суттєвий вплив на розвиток всіх суспільних процесів в той час здійснило нашествя монголів у 1240 р. Зазначимо, що одразу після цих трагічних подій про українські землі немає жодних згадок, проте вже у 1245 р. Плано Карпіні згадує київського тисяцького, який його зустрів у Києві. Незважаючи на те, що тисяцькі керували містом під контролем монгольських баскаків, факт їх існування свідчить про початок відродження українського міста після Батиєвого погрому. У 1331 р. у Києві, а одночасно з ним і в інших українських містах, було відновлено княже правління, тобто функції управління містом перейшли до князя [2, с. 327].

Принизлива залежність від азійських завойовників не влаштовувала русичів. У 1363 р у битві на Синіх Водах литовці завдали монголам першої поразки. Починаючи з цієї дати, відбувається послаблення монгольського гніту в Україні. Далі – розпад Золотої Орди й утворення небезпечного для України феодального Кримського ханства.

Після входження Києва до складу Великого князівства Литовського та в процесі розвитку міського життя керування Києвом ускладнюється. У місті вже починають розміщуватися власні збройні сили, які були в змозі чинити силовий опір як татарам, так і іншим удільним феодалам, які загрожували місту. Усі важелі керування містом були сконцентровані в руках намісника Великого князя, а з 1471 р. – воєводи.

Розвиток міського управління Києва, як загалом і інших українських міст, до кінця XV ст. не зазнав радикальних змін. Правовою основою функціонування міста було звичаєве право та «Руська правда».

З 1494 р. у Києві спостерігається ідеологічне посилення влади Великого князя Литовського. У цей рік міщани отримали усну грамоту Великого князя Литовського Олександра, у якій зазначалося, що їх наділяли тими самими правами, «як за Великого князя Вітовта» [2]. Проте, в той же час спостерігається і певний регрес у розбудові державності. Проблема полягала в тому, що в 1496 р. було підписано Люблінську унію і на офіційному рівні утворено Річ Посполиту, тобто Київ опинився у складі нової держави, де панувало католицтво. Отримавши нові території, польська шляхта розпочала встановлювати свою владу шляхом застосування принципу нерівноправності, у тому числі і в релігійній сфері у зв'язку з тим, що місцеве населення сповідувало переважно православну віру.

Зазначимо, що у ті часи у середньовічній Європі триває епоха так званого «Готичного відродження», яка збіглася з посиленням ролі міста в тогочасному державному утворенні. Саме тоді й виникло гасло «міське повітря робить людину вільною».

У XV ст. відбувається відродження міста Києва та інших міст України на основі так званого Магдебурзького права міського самоврядування. Треба зазначити, що відповідні норми міського самоврядування мали місце раніше, ще за часів Вітовта чи Ольгерда, але підтвердження зазначених вище подій відсутні через втрату документів.

Із наданням Києву Магдебурзького права мешканці, які сповідували переважно православну віру, отримали більше прав порівняно з тими, що вони мали в умовах засилля католицизму на українських землях [3, с. 169].

Відтак, основою київського життя з початку 90-х рр. XV ст. до кінця XVIII ст. стало Магдебурзьке право, яке й визначало статус міста не лише у Великому князівстві Литовському та Речі Посполитій, а й за часів Гетьманщини під безпосередньою владою Російської імперії. Статус Києва як вільного міста залишався переважно непорушним, хоч, зрозуміло, і зазнавав певних змін, спричинених пануванням різних володарів.

Література

1. История средних веков: учебник для студ. ист. фак. пед. ин-тов / М. Л. Абрамсон, А. А. Кириллова, Н. Ф. Колесницкий и др.; Под ред. Н. Ф. Колесниченко. – 2-е изд., испр. и доп. – М.: Просвещение, 1986. – 575 с.

2. Дзюба Е. Н. Культура / Е. Н. Дзюба // История Киева: 4 т. – Т. 1: Древний и средневековый Киев / [Гл. ред. кол.: Кондуфор Ю. Ю. (гл.) и др.]. – К.: Наукова думка. – 1982. – С. 253-336.

3. Павленко Ю. В. Нарис історії Києва / Ю. В. Павленко. – Київ: Фенікс, 2004. – 480 с.

УДК 340.12; 10:34: 947

Воронкова В. Г., д.ф.н., професор,

Запорізька державна інженерна академія, м. Запоріжжя, Україна

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ АНТРОПОЛОГІЧНИХ ВИМІРІВ ФІЛОСОФІЇ ПРАВА

Першочергово термін «Філософія права» з'явився у юридичній науці і його автором був німецький юрист Г. Гуго, який користувався ним для визначення «філософії позитивного права». Значного поширення цей термін набув у гегелівській «Філософії права» (1820 р.), предметом якої є ідея права, поняття права та його здійснення. Філософія права займається дослідження змісту права, його сутності, засад і місця у світі, цінностей і